

Biblisk sexualteologi och äktenskapssyn I

BENGT HOLMBERG

Oas-rörelsen har inbjudit prof. em. i NT:s exegetik, prästen i Svenska kyrkan, Bengt Holmberg, Frillesås, att vid två inspirationsdagar för präster belysa frågan om bilisk äktenskapssyn och sexualteologi. Föredraget publiceras i detta och kommande nummer av SPT.

HOS GUD SJÄLV, SÅDAN vi lärt känna honom genom uppenbarelsen i Jesus Kristus, finns en mångfald, en djup, oändlig kärlek mellan de tre som är ett, Fadern, Sonen och den Helige Ande. Denna kärlek är kreativ och frambringar ett levande universum, som vi är del av. Och denna kärlek mellan separata och likväl djupt förenade enheter får människan privilegiet att återspegla, i en lägre, jordisk tonart. Det är därför Gud skapade en avbild, människan.

Sexualiteten är en del av gudsavbildligheten

När han skapade människan står det: »till man och kvinna skapade han dem. Gud välsignade dem och sade till dem: Var fruktsamma och föröka er, uppfyll jorden och lägg den under er» (1 Mos.1:26-28). Sexualiteten är alltså en del av gudsavbildligheten, den är av Gud avsedd att finnas och komma till uttryck. Sexualiteten bidrar starkt till människans kapacitet att med kropp och själ älska en annan människa, att ge sig själv totalt till en av det andra könet utan att förlora sig själv eller upplösas på kuppen, utan faktiskt bli mer av sig själv genom att förenas med den andra. Man och kvinna är skapade komplementära, dvs. de är olika på ett sätt som behövs för att de ska kunna samverka och tillsammans bli mer _människa. Det tydligaste exemplet är den sexuella föreningen, genom vilken man och kvinna får delta i ett under: att skapa nytt liv, en ny liten män-

niska. Detta kreativitetens under är knutet till människans sexualitet, hennes kön.

Sexualiteten är alltså ingen synd, inte heller något fall ner i det djuriska, utan en underbar gåva från vår Skapare, djupt förbunden med människans identitet som Guds avbild. Alla människor är antingen man eller kvinna, inte något neutralt däremellan – om vi bortser från ett fåtal tragiska fall av fysiologiskt och psykologiskt oklar könsidentitet. Fastän det är oerhört svårt att göra bra beskrivningar av vad det är som är kvinnligt och manligt – bortsett från rent yttre, biologiska skillnader – vet vi i regel ändå efter bara någon sekund om den vi står och talar med är en kvinna eller man. Både biologiskt och psykologiskt är könsidentiteten som man eller kvinna djupt inpräglad i oss, och en stor del av arbetet med att växa upp och bli en mogen människa handlar om att finna sin egen rätta manlighet eller kvinnlighet.

Den sexuella identiteten omfattar mer än den genitala aspekten, även om vår identitet naturligtvis har att göra med om vi är skapade för att kunna bli fäder eller mödrar. Det finns också psykologiska och socialpsykologiska könsidentiteter, som i viss mån är föränderliga könsroller, men kanske ändå inte till 100 %. De är nämligen reflexer av en djupt liggande skapelseordning. Att förenas med en av det andra könet för gott innebär därför en både

påfrestande och underbar upptäcktsfärd i ett annat mänskligt psyke, ja, man kunde säga: en annan sorts mänskligt psyke, i en personlighet som är komplementär till ens egen på ett fascinerande sätt. Den färden är svår för varje självisk människa, dvs. för varje människa. För att vi skall utvecklas i kärlek och växa ihop måste vissa saker inom oss förändras eller t.o.m. dö. Och ändå är det märkligt nog värt att göra det, att bli tålmodig, beroende, villig att offra för den andra, att växa ihop.

– *men den är inte moraliskt autonom*

Det är en grundläggande kristen skapelse-teologi att vår skapnad är ett meddelande från Gud. När vi gradvis upptäcker vem Gud har gjort oss till, hör vi Skaparens avsikter uttalande i ett människoliv som är vårt eget. Detta innebär dock inte att människonaturen är sin egen norm, så att man kan göra allt som den har begär till i tro att det är Guds mening. Somliga anser att naturen – särskilt den mänskliga naturen – är moraliskt autonom, dvs. styrd bara av sig själv och skriver sina egna lagar, men det är inte en kristen etik. Idén att sexualdriften är sin egen normgivare hör till den naturalistiska etiken, som inte räknar med att det finns en Gud som har gett normer för vad som är rätt. Men för en kristen människosyn kan det meddelande från Gud som människans skapnad utgör bara tolkas rätt, när det läses tillsammans med alla andra kommunikationer från Gud, dvs. tillsammans med den speciella uppenbarelsen, Guds ord. »Människan lever inte bara av bröd utan av alla ord som utgår från Herren» (5 Mos.8:3). Gör man det, genom att ta emot den bibliska uppenbarelsen, ser man att det finns en rad inskränkningar i sexualdriftens utlevelse.

Det trogna äktenskapet

Den första bibliska inskränkningen i sexualdriftens autonomi är hävdandet av det trogna

äktenskapet, förbundet mellan en make och hans äkta hustru (eller: hustrur). Enligt biblisk sexualteologi är vi människor av Gud bestämda att inte leva som apflockar, där den starkaste hannen betäcker alla honor han hinner, utan att leva i trogna äktenskap.

Men i GT:s skrifter utesluter inte troheten att en man kan ha flera hustrur. En del av de stora hjältarna, som Abraham, Jakob, David, var polygama, med flera hustrur. Med en modern term kan man säga att de hade »antalsneutrala» äktenskap – men bara för mannen, förstås. En hustru fick bara ha sex med sin egen äkta man, medan en make däremot inte egentligen bröt sitt eget äktenskap genom att gå till andra kvinnor, så länge han inte bröt sig in i andras äktenskap (1 Mos.38). Skilsmässa och omgifte var hur tillåtet som helst (5 Mos.24). Ändå finns det i GT:s skrifter en växande kritik av polygamin, som inte framställs som särskilt lycklig till sina effekter (Jakob, David, Salomo än värre), liksom av skilsmässor (Mal.3).

Det säger sig självt att det av Gud avsedda trogna äkta förbundet mellan man och kvinna utesluter (a) promiskuitet eller otukt, dvs. att man samtidigt eller i snabb följd har många, icke allvarligt menade »sexualobjekt» som det så träffande heter, liksom den utesluter (b) äktenskapsbrott och (c) homofila sexrelationer. Förbudet mot homofili formuleras uttryckligen både i GT (3 Mos.18:22 »Du skall icke ligga hos en man som man ligger hos en kvinna», 3 Mos.20:13 »Om en man ligger hos en annan man som man ligger hos en kvinna, så gör de båda en styggelse») och NT (Rom.1:26-27, 1 Kor.6:9-10, 1 Tim.1:9-10), och i hela kyrkans tradition; två tidiga ex: *Didache* 2:2, *Polykarpos brev till filipperna* 5:3.

Man hävdar inte sällan att bibelns fördömande av homosexualitet bara riktar sig mot prostitution eller pederasti (vuxen man med

pojke/ungling), men det är inte historiskt korrekt. Eller man säger att antiken och Paulus inte kände till genuin homosexualitet, eftersom begreppet skapades först på 1800-talet. Det är osannolikt, eftersom antika författare talar om varaktiga sexuella relationer mellan vuxna män, men i vilket fall som helst träffar det inte själva grundvärderingen, som gäller beteendet/handlingen och inte uttalar sig om orsaken till det, exv. homosexuell läggning. Det är i de bibliska förbuden mot homofili själva beteendet som är moraliskt fel, helt enkelt för att homosexuell genital utlevelse inte är i enlighet med Guds vilja.¹

Det monogama äktenskapet

Den fulla ömsesidigheten och troheten mellan man och kvinna, det livsvariga *monogama äktenskapet*, finns egentligen inte förrän i Nya testamentet, där det otvetydigt kommer fram i Jesu ord om äktenskap och skilsmässa. De återges fyra gånger i evangelierna (Matt.5:31-32, 19:3-9; Mark.10:2-12, Luk.16:18). Gemensamt för alla versionerna (och för Paulus hänvisande till denna föreskrift i 1 Kor.7:10) är att skilsmässa av Jesus likställs med äktenskapsbrott. Den är inte, som i 5 Mos.24:1, en legitim handling, utan ett brott mot Guds vilja. Påståendet att Mose lag här inte står i överensstämmelse med Guds vilja måste varit en chock för andra judiska lärare. I Mark.10 och Matt.19 ger Jesus en förklaring till det: skilsmässan är ett medgivande från Mose (inte från Gud) på grund av människors hårdhjärtenhet.

Men Guds egentliga vilja kommer fram i skapelseberättelsen: kvinnan är outbyttbar i äktenskapet, för det är Gud själv som sammanfogat man och hustru och gjort dem till ett kött (*mia sarx*, från Gen.2:24). Utsagan skall inte förstås som att det bara finns en enda man och en enda kvinna i hela världen som passar för varandra, och att livet eller äktenskapet

blir totalt misslyckat om man inte får »den rätte/a». Nog finns det mer än ett alternativ att passa ihop med, men när valet väl är gjort står Guds vilja bakom det, viljan att dessa två nu ska förenas och växa samman för livet.

Vi kristna tror alltså att detta att ha en enda hustru och en enda man, som man älskar och förenas med för livet och aldrig byter ut, är den av Gud avsedda formen för sexualitetens utlevelse och gestaltning. Den troheten och uniciteten är nämligen en ofrånkomlig konsekvens av den bibliska människosynen: varje människa är Guds avbild, skapad av Fadern, värd att fräslas till evigt liv av Sonen, kapabel att ta emot Guds Ande i sin ande. En sådan stor och underbar skapelse är också värd att älska, dvs. dela allt i sitt liv med och att ge sig själv åt, i alla avseenden. Polygamin förutsätter ojämlikhet mellan könen, att mannen är en större och mer kapabel människa, medan kvinnan är utbyttbar. Det är hon inte, säger Jesus.

Vad konstituerar ett äktenskap?

Sexualitetens av Gud avsedda, unika kontext är alltså det livslånga äktenskapet, med total delning av livet och sammanväxning på alla plan. Och svaret på frågan om vad som konstituerar ett äktenskap är enligt klassisk katolsk doktrin (som den lutherska kyrkan här delar): Det som konstituerar äktenskapet är (a) vigseln och (b) ett fullbordat samlag.

Vigseln är ett offentligt, frivilligt, ömsesidigt löfte från mannen till kvinnan och från kvinnan till mannen att ta den andra parten till make/maka, för återstoden av livet. Att ta någon till äkta man och äkta hustru innebär att man ger sig själv helt och hållet till den andra och bara till den: sin kropp och själ, sin fruktsamhet, sin arbetsförmåga, sin tid och uppmärksamhet, sin omsorg, ömhet och kärlek, utan inskränkning. Man syftar till och

lovar att göra allt för att växa ihop till ett med den andra parten, man öppnar sitt förflutna och hela sin framtid för varandra.

Måste man gifta sig för att vara man och hustru? Ställer man svaret till vårt lands gällande lag är svaret ja; äktenskap ingås genom vigsel, dvs. offentliga, frivilliga löften om att från och med nu vara man och hustru. Man möter ibland frågan (kanske särskilt från lystna kristna ungdomar): Kan vi inte räknas som gifta, som man och hustru, bara genom att lova varandra och Gud att bli ett, för var står det i bibeln att man måste gifta sig offentligt och registrerat för att vara äkta makar inför Gud och människor? Svaret är att det står ingenstans, för bibeln är inte en samling av lagar och regler för allt mänskligt liv, en äldre version av den kanoniska lagen eller Äktenskapsbalken i Svea Rikes Lag. Trots att bibeln innehåller åtskilligt lagmaterial (Moseböckerna), finns inte ett ord om hur äktenskap ska ingås eller kontrakt ska skrivas – bibeln är inte en lagbok. Därför är det orimligt, både att hävda att allt som inte är förbjudet i bibeln därför är tillåtet, och att säga tvärtom: att allt som inte är tillåtet i bibeln är förbjudet. Bibeln kan och ska inte användas för juridisk detaljstyrning, och själva sättet att ställa sådana frågor till den visar att den frågande inte främst är intresserad av vad Gud vill.

Så frågan om vigseln är nödvändig bör mötas av en motfråga: om du älskar din flickvän/fästmo och din pojkvän/fästman, vill du då inte ära henne och honom genom att offentligt och med rättsverkande löften inför hela världen deklarera att du förenar dig med henne/honom för resten av livet?

Att hävda att en kärleksrelation bara är en privatsak mellan två älskande är för det första inte sant – varje människa är också en juridisk person, en social varelse med en utsträckning in i det materiella av ägande och brukande.

FRIMODIG KYRKA

Årsmöte

**Välkommen till Lötenkyrkan
i Uppsala lördagen den 1 maj.**

Förmiddagen innehåller spännande föredrag om Bibelns och Kyrkans syn på äktenskapet.

- 11.00 Kaffe, fralla
- 11.30 **Äktenskapet i Bibeln**
Anders Sjöberg
- 12.15 **Är det kärlekslöst**
att säga nej?
Erik Johansson
- 13.00 Lunch
- 14.00 Årsmötesförhandlingar
- 15.30 Fika
- 16.00 Bönegudstjänst
Hans Lindholm

Varmt välkomna!

www.frimodigkyrka.se

Att låtsas som eller handla som om den sociala, legala och samhälleliga dimensionen av människan inte finns är naivt och falskt, och tar bort den trygga ram av konkret, ömsesidigt ansvar som kärleken behöver och som dessutom är ett naturligt uttryck för kärlekens önskan att göra den andra parten gott.

För det andra: Om en kärleksrelation bara bygger på vad parterna känner för varandra just nu, och i realiteten kan upplösas på den ena partens nyck från en dag till en annan, då har den en mycket bräcklig grund, för då blundar den för mänskliga realiteter av

Ledarskap och vänskap – till minnet av biskop Bertil Gärtner

STURE HALLBJÖRNER

I denna artikel tecknar prosten Sture Hallbjörner, Kungälv, ett vänporträtt av Bertil Gärtner (1924-2009) och fokuserar därvid biskopens person och hur den påverkade hans ämbetsutövning.

BISKOP BERTIL – *in memoriam* – har redan fått rättmätigt stort utrymme i denna tidsskrifts spalter. Både professor Anders Jarlert och professor Bengt Holmberg har gett helhetsbilder över hans livsgärning som biskop och vetenskapsman och överhovpredikanten Carl-Henrik Martling gav en glimt från episkopalt fiskafänge vännar emellan. Även om det finns mycket mer som kan berika bilden av en biskop som under 1900-talets sista decennier fick betyda så mycket för svensk kristenhet, skulle det som redan skrivits kunna anses nog. Ändå vill jag bidra med ett porträtt som ett tack för vad Bertil Gärtner betytt för mig och samtidigt försöka inspirera dagens och mor-

gondagens ledare i Svenska kyrkan att våga vara andliga ledare – burna av frimodigheten i uppdraget att vara Ordets tjänare i vår tid.

Göteborgs stift upplevde med Bo Giertz en markant förändring av biskopsrollen. På några decennier hade nytt liv och nytt mod gjutits in i både präster och lekmän. Det blev naturligt att sluta upp kring sin biskop, att dela hans vision om evangeliet i ett nytt industrialiserat samhälle och vidareutveckla hans iver för förnyelsen av predikan, liturgi och sakrament. Folk, både inom och utom kyrkans led, lärde sig att se upp till Stengrundens författare, till förkunnaren och bibelöversättaren, till den arbetsamme administratören. Vem skulle kunna axla hans mantel?

brist och synd och försöker undvika konsekvenserna av att de som förenas är verkliga människor. Om man förenar sina kroppar, men inte sitt ägande, om man delar sina nöjen men inte den livsvariga förpliktelsen till ansvar för den andras fysiska och psykiska välfärd, då lever man i en barnlig och självisk illusion. Samboskap är och förblir en light-version av äktenskap, men inte den äkta varan.

Vigseln erbjuder fullblodskärleken en adekvat form. Äkta kärlek önskar inga förbehåll, den är inte rädd att bli bunden vid den älskade och fruktar inte att ta på sig ansvar, arbete och uppoffring. Äkta kärlek söker äktenskap, vuxen kärlek söker efter vuxna sätt att visa

och bekräfta hängivenhet och trohet med livslånga konsekvenser. Gud och kyrkan tror faktiskt människor om mycket och tar deras kärlek på allvar. Därför erbjuder den ett vigselritual, som vågar tala om kärlek i nöd och lust och om trohet till livets slut. Endast det svarar mot Guds vilja *och* mot människors djupaste behov.

NOTER

¹För en sakkunnig genomgång av antikens och bibelns syn på homosexualitet, se Chrys Caragounis, *Homoerotik : i forntid och nutid - och den kristna församlingen* (XP Media, 2000).